

Laiškas Valerijai Čiurlionytei, [po 1916-05-18], [Petrogradas].

Kad tu, Sesule, nemanytum, jog aš esu visai susmu[kęs]

Kad tu, Sesule, nemanytum, jog aš esu visai susmukęs ir pavargęs kaip amžinas žydas, šiuokart pamėginsiu „galvoti“. Skaitant pirmąjį puslapį tavo laiško (apie visuomeniškumą) širdis jau lengviau ėmė plakti. Pajutau, kad tu jau prieštarauji savo pirmajam išsitarimui. Skaitęs 2 ir 3 patyriau, kad tu ne tik prieštarauji pirmam laiškui, bet ir pirmam puslapiui šio laiško, o perskaitęs ketvirtąjį visai apsidžiaugiau, aš to nuo tavęs ir telaukiu. „Ką man daryti, kad man galvoj netelpa tokie dalykai, kad man tik eiti klausyti ir vėjo, ir upės, ir miškų, ir tylių laukų ir tylėti, ir nieko negalvoti, ir nežinoti, kad yr pasaulis ir visuomeninkai, ir kuopos, ir kuopelės, kurios pešas ir pačios nežino del ko.“ Man tai be galo patiko. Pirmas puslapis laiško — jau nebe nuosavas galvojimas, o tik pasiteisinimas prieš manąjį pažymėjimą aname laiške. Tą valandą, kai pasakei „turbūt ir aš paliksiu visuomeninkė“, — visuomeniškumą tu ne taip supratai. Tasai supratimas tau atėjo paskui, kai mano sprendimas tavo supratimą užgavo. Tokiuo būdu, kaip tu naudojeis, galima viską išteisinti. Seniau, ketveri metai atgal, ilgai mes (Panevėžy) [1] ginčijomės, paprastas uriaadninkas — ar jis yra jau visuomeninkas, visuomenės veikėjas, ar ne. Juk dirba, gyvena del visuomenės labo (tokio labo, kaip jis supranta), eina visuomet virš, priekyjosios visuomenės, kurioj jis gražosi, — įvykiai neužginčijami ir labai svarbūs, kad pavadinti visuomenės veikėju. Pasirodo, kad jis ne tik tai tokiuo nėra. Visuomenės veikėju daro tikrai idėjinis pasišventimas. Iš kitos pusės, pavyzdžiui, kiekvienas didis dailininkas, daug padaręs ir sutvėręs, žmonijai daug duoda, ergo, dirba del visuomenės (motyvai, priežastys darbo čia nesvarbu, nes ir pas kiekvieną visuomeninką savočios), del visuomenės labo savo gyvenimą pašvenčia ir eina, be abejonės, priekyje visuomenės. Bet dailininko tverybą ar visuomeninkai vadina visuomeniniu darbu?.. Arba, pavyzdžiui, misionierius — apaštalas. Kas daugiau pasišvenčia visuomenės labui ir gyvastį paguldo neretai, kad tik jos dūšys būt išganytos? O vienok, pasakius, kad misionierius — visuomenės darbininkas, — visuomeninkai juokias: sako, kad aš taip spręsdamas poteriauju. Aišku, kad visuomeninkui tapti idėjinio pasišventimo dar maža (būna gi idėjos stačiai antivisuomeniškos, pav[vyzdžiui], Zaratustros [2] giesmės). Sprendžia čionai ir objektas veikimo, ir priemonės jam pasiekti. Objektas gi veikimo visuomenininkų, manau, tau ne blogiau už mane žinomas. Priemonės irgi ne blogiau žinomos turbūt. Visuomenės darbe reikia daug ir labai daug kur atsisakyti nuo savęs, nuo savo asmens ir individybės. Ryškiausias pavyzdys — Šilingas [3]. Manai, jojo visuomeninguma[s] jam pigiai atsiėjo ir atsieina? Būdamas studentu buvo uolus visuomenės darbininkas. Bet juk tada skaityti Nyčę [4] skaitėsi prasižengimu didžiausiu... Tai daug sako. Arba dabar jisai — visuomeninko gyvenime — formalistas, sudžiūvęs, sukempijęs, be jokios dvasios. Bet kaipo visuomeninką tai jį pateisina. Kitaip nieko nepadarysi. Bet tai yra savęs laidojimas. Ir tasai visuomeniškumas kaip jį dvasiniai vargina. Pažiūrėtum, kaip jis nuovargio valandą skundžias. Bet Šilingas gyvena dviem gyvenimais. Baltrušaitis [5]?.. — Kaipo visuomenės veikėjas jis jokios kritikos neišlaiko. Niekas, sąmojingas žmogus, to nuo jo ir nereikalauja, nes jis yra dūšios žmogus, jo yra kitas gyvenimas ir jis savo keliu, ne visuomeniniu, kur kas daugiau padarys žmonijos labui. Ryškūs visuomeninkų pavyzdžiai: Narušis [6], Šliužis [7], Leonas [8], Dambrauskas [9], Grinius [10]... Jiems yra tas kelias, jie juo eidami ir gali padaryti. Bet prisižiūrėk in jų dvasinį gyvenimą... Kokios refleksijos?.. „Ir kas gi tikras gali būti, kad tai, ką jis daro, tas yra teisinga, tas turi būti gyvenime...“ Tat yra Tavo žodžiai. Man rodos, kad kiekvienas yra tikras. Antraip — jis darytų ir manytų taip, kad būtų tikras. Tai kiekvieno buvimo sąlyga. Bet tat šiam atvejui ir nesvarbu. Žmogus dailinikiško ūpo už viską patsai atsako ir veda minią, jei ji gera valia eina, o jis niekuomet ir niekur nuo savęs neatsisako. Visuomenininkas turi daugely kame atsisakyti, bet užtat savo insitikinimus ir prievarta turi kūnyti. Vardan visuomeniškumo ir kiti per prievartą turi išsižadėti savęs... Tat, matai, kodėl man yra tvanku kokioj tai nebūtų kuopelėj ir kodėl aš pabūgau tavo pasakymo. Tu apie mano „iliuzijas“ taip nemanyk. Kiek aš būnu atsitraukęs nuo žemės svajotojas, tiek aš būnu kartais prilipęs prie jos

pozityvistas (iš šio laiško gali numanyti). Ir tavo psichologinę lytį aš pažįstu labai puikiai. Ir sakydamas, kad tu turi būt ištikima sau, — aš žinau, ką sakau. Iš viso pasakyto aišku, kad nebūt visuomeninku, būt tik sau ištikimu, jokių būdu nereiškia nieko nedirbt.

Aš Komite [11] gi jokio visuomeniško darbo nedirbu — dirbu tik savo naudai. Už rausimos po Būgos žodyną aš pats nežinau kiek užmokėčiau, o dabar dar man moka. Taip Būga nebūtų davęs rausties, o dabar aš galiu. Ir labai daug pasinaudojau. — Taip, kad tavo galvojimas apie visuomeniškumą nėra kiek manęs nepertikrino. Bet man labai patiko, kaip tu užbaigai, aš su tavim pilnai, pilnai sutikau. Taigi, sesul, ar jau susitaikėva?.. Man rodos, kad jau... Ar taip?.. Tavo laiškų, be abejonės, in „Barą“ nebeduosiu [12]. Apie tai norėjau parašyt dar daugiau, negu apie visuomeniškumą, bet tada man laiško šiandie nebaigt. Del eilių tai tu kalta, o ne aš. Tai yra vertimas Ivanovo [13] eilių „Тайна певца“. Štai pataisytas vertimas.

Teneįmįs bangioji minia

Esmės dainos!

Ji girdi lyrą skambia, inia,

Bet paslapties grakščios manos —

Nesužinos!

Tenetikės budriam jutimui

Manų akių!

Domiąs skardžių srovių puolimui,

Kas nesidžiaugs tamsoj nakčių

Ties upeliu!

Giedok, lakštut, radastai gimnų!..

Eile sava

Praeis meilužis, draugas dimnas,

Alsuos daina... O tu, akla,

Giedoki ją!

Šis vertimas originalui artesnis, bet anas [14] man geriau tinka. Jei aš pasakysiu, kad tai vertimas geras, tu blogai apie mane nepagalvoki... Juk aš gi galiu turėti savo nuomonę. „Bangioji minia“ — sulygink liaudies „Plaukie, gulbinėli, per jūružę bangią...“ Inas, ina- reiškia — *зодушевний, основной, коренной* [15]. Dimnas — „пьяный з духа світего“ [16], tai yra vartojama prasmėse *случайный, странный, опьяненный* [17]... Dainose vartojama: susgodojo bernužėlis, ko dimna galvelė. — Taigi, matai, kas kaltas — aš ar tu? Bet tu, Sesul, ant manęs nepyk ir neliūdėk. Aš šį laišką rašiau tokiu tonu, kad pasigirt, jog ne vis esu išglebęs, daugiau dainuoju, o tik retka[r]čiais keikiu[o]s...

„Inminti mįslę“ — reiškia — проникновением разгадать [18].

Miegu aš ant balkono. Bežiūrėdamas in žvaigždes visados tave prisimenu ir toje godoj užmiegu. Užtat ir sapnai mano ramūs...

Šiandie vakaras tylus, tylus... Ir sapnai mano tylūs, tylūs... Ir noriu, kad ir tavo taip būtų tylūs, tylūs...

Tavasai mažutis Balytis...

KOMENTARAI

- [1] BS 1906–1914 m. mokėsi Panevėžio realinėje gimnazijoje.
- [2] Zaratustra – legendinis persų žynys ir pranašas, gyvenęs septintame amžiuje prieš Kristų, parašęs šventosios knygos Avestos dalį (Giesmes).
- [3] Stasys Šilingas (1885–1962) – geras BS draugas Rusijoje, literatas. 1914–1917 m. – Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto narys, tuo metu – generalinis sekretorius.
- [4] Frydrichas Nyčė (Friedrich Nietzsche, 1844–1900), vokiečių filosofas ir rašytojas, vienas iš žymiausių „gyvenimo filosofijos“ kūrėjų.
- [5] Jurgis Baltrušaitis (1873–1944), poetas simbolistas.
- [6] Tomas Naruševičius (1871–1927), diplomatas, inžinierius. Buvo Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Maskvoje vienas organizatorių ir vadovų.
- [7] Mykolas Sleževičius (1882–1939), teisininkas, advokatas. Nuo 1915 m. gyveno Rusijoje, ypatingasis Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto įgaliotinis.
- [8] Petras Leonas (1864–1938), teisininkas, politikas. Vienas Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti steigėjų (1914; 1915–1918 m. jos vicepirmininkas Rusijoje).
- [9] Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas) (1860–1938), kunigas, rašytojas, literatūros tyrinėtojas, filosofas. Prelatas (1914).
- [10] Kazys Grinius (1866–1950), gydytojas, varpininkas, švietėjas, publicistas, knygnešys. 1914–1918 m. gyveno Rusijoje, dirbo Čečėnijoje, prie Grozno esančiame Goriačevodske įkurtos didelės laikinos reabilitacinės karo ligoninės vyriausiuoju gydytoju. Rūpinosi lietuvių tremtinių ir pabėgėlių organizavimu ir šalpa.
- [11] BS, Šilingo ir Adomo Varno pakviestas dirbti Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Technikų sekcijoje, kartu su kalbininkais rinko medžiagą rengiamam technikos terminų žodynui, atidžiai studijavo ir Kazimiero Būgos (1879–1924) žodyno kartoteką.
- [12] BS vertino meniškai parašytus, egzistenciškai prasmingus, gilius ir poetiškus VČ laiškus, todėl prašė leisti jų fragmentus išspausdinti antroje „Pirmojo baro“. VČ tokią pasiūlymą atmetė.
- [13] Rusų poeto simbolisto Viačeslavo Ivanovo (1866–1949) eilėraščio „Тайна певца“ („Dainiaus paslaptis“), parašyto 1912 m. vasarą Savojoje, vertimas į liet. k.
- [14] Šiek tiek anksčiau BS buvo išsiuntęs laišką VČ su pirminiu šio Ivanovo eilėraščio vertimo variantu, žr. in: BS laiškas VČ, [po 1916-05-18]_1, [Teneinmįs staigūnė minia], in: VUB RS, F153-1095.
Ivanovo eilėraščio vertimas keliskart tobulintas (užrašų knygelėje, laiškuose, matyt, sulaukęs VČ pastabų). BS Raštuose pateiktas jau galutinis vertimo variantas, kuris nežymiai skiriasi nuo pirminių bandymų, žr. in: Balys Sruoga, Raštai, t. 5: Vertimai, kn. 1, parengė Algis Samulionis, Rimas Žilinskas, redagavo Donata Linčiuvienė, Rimas Žilinskas, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 94. Eilėraščio vertimo istoriją žr. Rimas Žilinskas, „Paaiškinimai“, in: Ibid., 1998, p. 782–783.
- [15] ~ rus =nuoširdus, svarbiausias, pagrindinis.
- [16] ~ rus, lenk =apsvaigęs nuo šventosios dvasios.
- [17] ~ rus =atsitiktinis, keistas, nugirdytas.

[18] ~ rus =nujausti.